

Войната, която е в нас

Някак неусетно се изтърколиха 140 г. от онези паметни дни, през които нашата държава се освободи от тираничните окови на петвековното омразно робство и пое по пътя от Средновековието към Новото време.

Това е предостатъчно време за историческа преценка на тогавашните събития. Ако се взрем внимателно в последните бездържавни български години, ще забележим, че катаклизмите за събитията от 1877-78 г. далеч не винаги получават научна оценка, дори от професионалисти, а всеки пореден юбилей поражда като минимум и отрицание и възхвала. В Златния фонд на Националното радио грижливо се пазят гласовете на последните живи опълченци и това, което прави впечатление е, че гласовете им не звучат като при Стара Загора и Шипка, но носят ехото от резонанса на онези паметни сражения. И след като Черепишките монаси успяха в продължение на цял век да съхранят и запазят за идните поколения такава светиня като Ботевата „сабля“, а река Дунав все още тук и там продължава да изхвърля снаряди от тази незагълъхнала война, ще се окаже, че този отрязък от време, не е чак толкова продължителен. Дошли чак от „Русията“, тези амуниции били предназначени да помогнат на един народ да роди „благочестивото“, както му викаше Вазовата баба Иваница, жена седемдесетгодишна в „предвечерието“ на българското освобождение. Войната, предизвикана от т.н. Априлско въстание, не беше само война на българите, на Русия и Османската империя. Тя бе война на два континента, война на времето, разкъсано от човешкото усилие поданикът да се превърне в гражданин. Неразбирането на процесите е насърчено от неразбирането на самото Априлско въстание. Юбилеите му, особено в по-свободни времена подклаждат амбициите на нечестивите публицисти, доказвайки, че това не било нищо повече от една провокация, един фарс, сякаш някога са правили въстание та знаят, как се прави! Историята не познава оценки като „да“ и „не“! Да, въстанието претърпя военен погром, но то бе и безспорен успех за нацията ни по пътя към „благочестивото“! И това добре го осъзнаха една голяма част от същите тези наши съвременници, без дори да са посветени в съзаклятието. Крайният резултат от войната, такъв какъвто си го представят тогавашните и днешните опоненти е сред най-ярките огнища на противостоянието. Без самопожертвования и без кръв, свещени „правдини“ като *свобода и*

независимост не се добиват даром. Неотстоявани амбиции на Русия и „зальгване“ на българите са сред най-честите оценки на опонентите! Що се отнася до истината, тя е прозачно проста. Това, което се случи в Берлин, че година и половина след като в Цариград Великите сили разделят българските земи на Изток и Запад, сега ги прекрояват на север и юг. После десетилетия български несгоди-държавни, народни, човешки ще бъдат трайно свързани с възделенията и въздишките на България по Сан Стефано. Положителното е, че въпреки всички и всичко Санстефанска България все пак беше начертана. Русия има доблестта да потвърди подписа си от Цариград 1876 г., както имаше и неотложната нужда да покаже на своите поданици своята независимост, както и да уважи десетките хиляди жертви, които роднините така и никога не дочакаха да се завърнат от Балканите. Криволиците на българския държавен живот в последните 140 г. не са плод на нереализиран Санстефански договор и продължаваща намеса на повече или по-малко големи сили. Основният проблем, пред който българинът е изправен от 19 февруари 1878 г. е проблемът да изгради своя държава. Реализираната държава най-често се разминава с мечтаната и само загубата и я прави да изглежда най-привлекателна по причина на разбирането, че има и по-лошо. Нека само си припомним реакциите на българите отвъд границата след Първата световна война. Да си припомним и другото неписано правило - по време на дългите години под робство, българите загубват опита да организират живота в голямата територия с много жители. Почти целият 19 век още преди Освобождението започва да попълва тази празнина чрез масовите движения за новобългарска просвета и култура, за независима българска църква и посредством революционните борби.

Въпрос на модерно отношение към миналото е да приемем нещата такива, каквито реално са се състояли, за да можем да ги разберем. И ако за събития отпреди 140 г. е трудно, какво да си кажем за по-скорошните? Колкото и да е в нас тази война, която без българите нито щеше да започне, нито да завърши с успех, ние които днес живеем в свободна България имаме да извървим своя дял от пътя към осмислянето и, за да не тръгва и следващото поколение, оттам откъдето води този път-предпоследното подробно българско столетие. И за да загуби най-сетне актуалността си Паисиевия израз, да не се срамуваш от произхода си, защото този срам е свойствен на средновековния човек, на парвенюто, на поданика. Гражданинът отговаря само за себе си и за бъдещите, които сам

създава, не и за дедите си, приема ги такива, каквито са били. Мъчнотиите на поданика да се превърне в гражданин е част от прехода от Средновековието към Новото време. И ако все пак народът ни нямаше нужда от това превъплъщение, защо тогава му бе Свободата? Защо бе осъзнал потребата от своя си българска държава? Най-сетне как и защо съумя да ангажира Великите сили и по-малките с раждането и? Изводът е, че хората от онова време чудесно са разбирали неща, неразбираеми днес - на държава да се противостои с друга държава! Майсторлъкът е да ангажираш оная другата с твоя проблем, както го направиха Софроний и Димитраки Хаджитошев още в началото на по-миналия век чрез изпращането в Русия на дипломатическата мисия Замбин – Некович. А после и с достойнство да и признаеш, какво и дължиш? Именно с достойнство. Това е гражданската позиция, защото само поданикът може да бъде „вечно признателен”, или „вечно озлобен”, да помни какво му е удобно и как му е удобно и да забрави каквото и когато му е неудобно!

Красимир Григоров – Зав. отдел „Възраждане”, РИМ-Враца